

Om tävlingen

I ett spännande samarbete med Novellix bjuder Akademi-bokhandeln in högstadiel elever att delta i en novelltävling där vinnande bidrag får fina priser och äran att bli utgivna i en exklusiv Novellix-utgåva.

Tema: Frihet

Ordet frihet förknippas ofta med lycka och möjligheter. Men också med ansvar och beslut – i skuggan av frihet kan det därför finnas en osäkerhet och rädsla för att göra fel val. De flesta är överens om att man vill vara fri, men vad innebär egentligen frihet? Hur känns det? Kan man ha för mycket? Och är motsatsen till att vara fri alltid att vara fången?

NOVELLTÄVLING – INSPIRATIONSGUIDE TILL LÄRARE

Den här guiden riktar sig till lärare vars elever deltar i tävlingen. Här får du tips på hur du kan introducera temat frihet i klassen, förslag på hur ni kan utforska novellgenren i klassrummet och färdiga skrivuppgifter där eleverna bland annat får öva på att beskriva karaktärer, miljöer och använda bildspråk.

av Carl-Johan Markstedt

INTRODUCERA TEMAT

Här är förslag på olika sätt att introducera temat, i syfte att skapa diskussioner som kan hjälpa eleverna att hitta uppslag och idéer till sina noveller.

Fånga tankar om frihet med EPA-modellen (Enskilt, Par, Alla)

Skriv "Frihet" på tavlan.

1. Ge eleverna en stund att skriva ner de tankar och känslor ordet väcker hos dem.
2. Låt eleverna dela med sig av sina tankar för varandra i mindre grupper.
3. Fånga upp tankar och idéer i helklass. Anteckna gärna på tavlan för att synliggöra alla tankar som kommer fram.

Diskutera olika aspekter av frihet

Högläs texten om frihet på första sidan. Låt sedan eleverna diskutera i par eller mindre grupper:

1. Vad innebär det att vara fri?
2. När känner ni er mest fria?
3. Hur känns det när man inte är fri?
4. Kan man ha för mycket frihet? Vad kan hända då?
5. Hur hänger frihet och ansvar ihop?
6. Vad kan begränsa en människas frihet? Ge flera exempel.

Gör en ordfamilj

Låt eleverna komma på så många ord de kan som innehåller ordstammen fri. Det kan vara ett roligt sätt att sätta igång tankarna kring temat och samtidigt utveckla ordförrådet. Om eleverna har svårt att komma på ord kan du hjälpa dem på traven genom att ge några förslag. Låt eleverna diskutera betydelsen av de ord de kommit på. Förslag: Yttrandefrihet, åsiktsfrihet, befriad, frihetsberövad, ofri, frigjord, friad, fristad, frisinnad, frivillig, fördomsfri, gästfrihet, valfrihet, frihetskamp, frihetskänsla, frihetsinskränkning.

Berättelser om frihet

Har eleverna läst, sett eller hört en berättelse som berör frihet ur något perspektiv? Be eleverna att fundera på egen hand och därefter berätta för varandra i grupper. Avsluta med att grupperna får jämföra sina berättelser och se vilka likheter och skillnader de kan upptäcka.

Katalogdikt

Låt eleverna skriva en kort dikt där varje rad börjar med "Frihet är ...".

UTFORSKA NOVELLGENREN

Här är förslag på olika sätt att utforska novellgenren och ge eleverna inspiration till hur de själva kan bygga upp sina noveller.

Novellens kännetecken

Ett av novellens främsta kännetecken är att det är en kortare berättelse. Diskutera i klassen vad novellens koncentration innebär för handlingen, karaktärerna, miljön och uppbyggnaden. Här är några exempel på vad eleverna kan tänkas komma fram till:

- **Handlingen:** Noveller fokuserar ofta på en viktig händelse.
- **Karaktärer:** Noveller har ofta få karaktärer.
- **Miljö:** Noveller utspelar sig ofta på samma plats.
- **Uppbyggnaden:** Noveller börjar ofta med en rivstart, då läsaren kastas rakt in i handlingen. Noveller har ofta en vändpunkt då något avgörande sker, och därefter kommer slutet ganska snabbt. Slutet kan vara öppet.

Novelläsning

Låt eleverna läsa noveller för att få modeller och inspiration till sitt eget skrivande. Välj gärna ett par noveller som skiljer sig i språk, stil och uppbyggnad. Dela in klassen i grupper som får läsa en novell var. Om du vill kan grupperna använda frågorna nedan. Avsluta med att eleverna får presentera

och jämföra sina noveller i tvärgrupper. Här är förslag på noveller att läsa:

- **Mårten Melin**, *Fantasin*. En spännande berättelse om mod och kärlek, där gränsen mellan dröm och verklighet har luckrats upp.
- **Astrid Lindgren**, *Märit*. En fin och sorglig berättelse med sagoinslag, en närvarande berättarröst och som börjar med slutet.
- **Johan Theorin**, *Knackningar*. En kuslig historia om en ung kvinna som blir kidnappad och inlåst, med parallellhandling och växlande berättarperspektiv.
- **Patricia Highsmith**, *Mings största kap*. Ett triangeldrama om svartsjuka, slughet och ond bråd död, med en katt som huvudperson.

Frågor till novellen

- *Vem/vilka* handlar det om?
- *Var* utspelar det sig?
- *Vad* handlar det om?
- *Hur* är novellen uppbyggd? Hur inleds den? Har den en vändpunkt? Vad händer då? Hur slutar den?
- Något som gör novellen *speciell*?

KREATIVA SKRIVUPPGIFTER

Här är förslag på kortare, kreativa skrivuppgifter att göra i klassrummet.

Beskriva karaktärer

I den här uppgiften får eleverna öva på att skriva koncentrerade personbeskrivningar.

1. Läs och inspireras. Läs inspirationsexemplet nedan och diskutera i klassen: Vilka detaljer har författaren valt att ta med i beskrivningen av Noah? Vilken bild ger detaljerna av Noahs utseende och personlighet?

2. **Skriv.** Låt eleverna i par välja en karaktär från en roman, film eller serie. Be dem beskriva karaktären så utförligt som möjligt (både yttre kännetecken och personliga egenskaper) och därefter välja ut de detaljer som allra bäst beskriver karaktären. Dessa ska de använda i följande uppgift: Skriv en kort scen som innehåller en beskrivning av karaktären, där läsaren får en uppfattning av hur hen ser ut och är som person. Scenen kan till exempel börja med att karaktären kommer in i ett rum.

Inspirationsexempel

"Noah började i deras klass i trean. Olivia minns den långa, ljusa snedluggen och de där klara ögonen. Han såg saker. Han såg Oliva. Han såg allt som hände." (ur *Olivia* av Katarina von Bredow)

Gestalta miljöer

I den här uppgiften får eleverna öva på att levandegöra miljöer.

1. **Läs och inspireras.** Läs inspirationsexemplet nedan och diskutera i klassen: Vad är det för miljö som skildras? Vilka detaljer nämner författaren? Hur bidrar dessa detaljer till stämningen? Med vilka olika sinnen upplever Emma miljön?

2. **Skriv.** Låt eleverna välja en favoritplats och tänka igenom vad som gör platsen speciell. Hur ser det ut där? Färger? Dofter? Ljud? Känsla? Be dem beskriva platsen så utförligt de kan med många konkreta detaljer som fångar stämningen på platsen. Låt dem sedan välja ut de 3-4 viktigaste detaljerna och korta ner beskrivningen till 5-7 meningar.

Inspirationsexempel

"Emma gick längs stigen genom träden och in på naturreservatet. Hon kunde höra ån härifrån, livligt vatten över sten. Månen lyste upp strandsluttningen. På andra sidan vattnet stod skogen som ett kompakt mörker mot den stjärntäckta himlen. De iskanta stränderna glittrade i månskenet. Vattnet strömmade för snabbt för att frysa helt." (ur *Lussiferda* av Karin Tidbeck)

Använda bildspråk

I den här uppgiften får eleverna öva på att använda bildspråk för att förmedla stämningar.

1. Läs och inspireras. Läs de två inspirationsexemplen nedan (förklara att *Vita Lärkan* är en båt) och diskutera i klassen: Vilka liknelser finns i utdragen? Vad är det som liknas med vad? Hur bidrar liknelserna till stämningen på de platser som beskrivs?

2. Skriv. Låt eleverna välja en plats, till exempel en skogsglänta eller ett torg, och en stämning som ska finnas på platsen (stillsam, stressig, hotfull etc.). Be dem sedan skriva en kort beskrivning av platsen som innehåller en liknelse som bidrar till att förmedla den önskade stämningen.

Inspirationsexempel

"Och huset surrade, surrade som en hes mygga, en enorm mygga. Det vibrerade. Om jag inte vände om och sprang min väg var det bara för att jag inte ville att min bror och Adela skulle reta mig ..." (ur *Adelas hus* av Mariana Enriquez)

"Mellan 'Vita Lärkan' och stranden plaskade människor ohörbart omkring, och solen glittrade på vattenytan likt tusentals små elektriska ljus som tändes och släcktes." (ur *Mings största kap* av Patricia Highsmith)

Den viktiga inledningen

I den här uppgiften får eleverna fundera på hur man kan inleda en novell i medias res, det vill säga kasta läsaren rakt in i handlingen.

1. Läs och inspireras. Läs de två inspirationsexemplen på nästa sida och diskutera i klassen: Hur inleds novellerna? Vad får läsaren veta om karaktärer och miljö? Vilka problem eller utmaningar verkar karaktärerna ha? Vilka frågor väcks?

2. Skriv. Låt eleverna skriva en inledning till en novell där läsaren kastas rakt in i handlingen och samtidigt introduceras till en karaktär, en miljö och en situation som karaktären befinner sig i.

Inspirationsexempel

“Ming låg och vilade bekvämt på fotändan till sin mattes koj när mannen lyfte honom i nackskinnet, satte ut honom på däck och stängde dörren till ruffen. Mings blå ögon vidgades av upprördhet och hastig vrede och slöt sig sedan nästan helt mot det starka solskenet.” (ur Mings största kap av Patricia Highsmith)

“Nu ska vi alla skriva dikter och läsa upp för klassen!”

Janine tittade upp från bordet på Katia. Hon hade inte lyssnat på läraren på ett tag, för hennes ben gjorde så ont. Det var Jonas som sparkade henne. Han satt bredvid Janine i klassrummet och hade börjat sparka på henne så fort de satt sig vid bordet. (ur Kom och hjälp mig av Johan Theorin)